

BÜYÜK HEKİMLERİMİZ
ORD. PROF. A. SÜHEYL ÜNVER
(17.2.1898 - 15.2.1986)

Dr. Fuat YÖNDEMLİ¹

Büyük hekimlerimiz başlığı altında bundan evvelki sayımızda Kon-ya'lı bir hekim olan F. Nafiz Uzluk anlatılmıştı. Bu sayımızda anlatılacak olan örnek şahsiyet ise yalnız ilim değil, sanat âleminde de tanınmış olan, hocaların hocası Süheyl Ünver'dir.

Bilindiği gibi hekimlik sadece ilim olmayıp, aynı zamanda sanattır. Tıp tarihine bir göz atacak olursak bütün büyük hekimlerimizin çok yönlü olduğunu, hemen hepsinin güzel sanatlarla ilgilendiğini görürüz. Onun için bu sahifelerde büyük hekimlerimizden bahsetmekle hem bir kere daha anılmalarına vesile olmak istiyor, hem de tıbbiyelilerce «nü-mune-i imtisal» kabul edilmelerini diliyoruz.

17 Şubat 1898'de İstanbul'da doğan Ahmet Süheyl Ünver'in babası Mustafa Enver Bey'dir. Fatih Külliyesinden mezun olan Mustafa Enver Bey Fransızca bilen, Arapça ve Farsçaya âşina, müziğiyle de ilgisi olan bir zattı. Annesi Safiye Rukiye Hanım olup, onun babası da meşhur hattat-lardan Mehmet Şevki Efendidir.

Ünver'in ilk hocaları anne ve babası olmuştur. Onbir yaşında baba-sını kaybetmiştir. Orta tahsilini Menba-ül İrfan Rüşdiyesinde, liseyi de Mercan İdadisinde bitirmiştir. 1915'te Askeri Tıbbiyeye giren Ünver, üç ay sonra ayrılıp sivil tıbbiyeye geçer ve 1920'de mezun olur. Yenibahçe'-de Gurebayı Müslimin Hastanesinde iki sene cildiye ihtisası yaptıktan sonra Haseki Hastanesi Dahiliye ve İntaniye servislerine girerek 1927'de ihtisasını tamamlar. Bu arada Dar-ül Hilâfet-ül Aliyye medreseleri ta-bipliği, Sanâyi Mektebi tabipliği ve Hıfzıssıhha muallimliği yapar.

1927'de hocası Dr. Akil Muhtar Özden'in delâletiyle Paristeki Pitié Hastanesine gider ve Dr. Labbé'nin yanında iki senede diyabet ve amon-yüri konusunda iki çalışma yaparak neşreder. 1929'da Türkiye'ye dön-dükten sonra, tekrar Viyana'ya giderek üç ay müddetle Dr. Luger'in ya-nında çalışır.

(1) Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi K.B.B. Anabilim Dalı.

1930'da Haseki Hastanesi Tedavi Kliniği ve Farmakodinami Kürsüsünde, Dr. Akil Muhtar Bey'in yanına imtihanla Müderris Muavini (Doçent) olur. 1933 senesinde Üniversite inkılâbında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji Kürsüsünün başına getirilir. 1936'da Güzel Sanatlar Akademisinde kurduğu Türk Minyatürü bölümünde hocalık yapar. 1939'da profesör, 1954'te ordinaryüs olur. 1955'te Akademi'deki vazifesini, 1956'da serbest hekimliği bırakarak kendini tamamen Tıp Fakültesindeki çalışmalarına verir. 1967'de fakülte ikiye ayrılınca Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Deontoloji Kürsüsünü kurarak başkanı olur. 1973'te kanunen emekli olduğu halde çalışmalarına vefatına kadar devam etmiştir.

Ünver 1916 - 1923 senelerinde Medrese-t-ül Hattâtîn'e devam ederek Yeniköylü Nuri Bey'den tezhibi, Hattat Necmettin Okyay'dan ebruyu öğrenmiştir. Sülüs ve nesih yazıyı da eniştesi Hattat Hacı Hasan Rıza Efendiden meşk etmiştir.

Tıbbiye son sınıf talebesi iken, yâni 1919 - 1920 yılları arasında Şems-ül Mekâtip ve Mekteb-i Güzin gibi iki hususî okulda hüsnü hat, resim, el işi Muhâsebât-ı Ahlâkiyye hocalıkları yapmıştır.

Meşhur ressamlarımızdan Üsküdarlı Ali Rıza Bey'den resmi, Hattatlar Mektebinde ve şahsi çalışmalarıyla tezyinâtı öğrenmiştir.

Topkapı sarayının 500 senelik Nakışhanesini 1936'da restore ederek, senelerce burada derslerle yüzlerce sanatkâr yetiştirmiştir.

1959'da bir sene müddetle A.B.D.'dda tetkiklerde bulunmuş, konferanslar vermiş ve büyük ilgi gören Türk Sanat Sergileri açmıştır.

Ünver yurdiçi ve yurddışı bir çok memleketlerde kongrelere katılarak Türkiye'yi temsil ettiği gibi, çok sayıda millî ve beynelmilel tıbbî ve ilmî cemiyetlerin de kurucu veya şeref üyesidir. Üstün çalışmalarından dolayı memleketimizin içinde ve dışında kendisine verilen hâtıra nişanları, plâketler, madalya ve şiltler o kadar fazladır ki, bunlardan tek tek bahsetmek makalemizin hacmini çok arttıracığından maalesef listesini veremiyoruz. Sadece en son olarak Mayıs 1985'te Kuveyt İlim Araştırma ve Geliştirme Kurumu tarafından altın madalya ve berat ile taltif edildiğini kaydetmekle iktifa ediyoruz.

1932'de evlenen Ünver'in bir erkek, bir kız çocuğu vardır. Fransızca'yı tam, arapça ve farsçayı da tercüme edecek derecede bilmektedir.

Osmanlı ve Cumhuriyet devirlerini yaşayan Ünver, her iki devrin kültürünü şahsında meczetmiştir. İlgisi dışında kalmış sâha yoktur denebilir. Gençliğinde tasavvufla da ilgilenmiş, Mevlânâ, Kuşadalı İbra-

him Efendi ve Mecdi Efendi gibi dinî şahsiyetlerin büyük ölçüde tesirinde kalmıştır. Osmanlı devrinde aynı zamanda idareci, ressam, şair, hattat, müzisyen olan bazı çok yönlü devlet adamları göze çarpar. Günümüzde ise Ünver'den başka böylesine çok yönlü kimselere rastlamak imkânsız gibidir.

Örnek hekim olarak anlattığımız Ünver'in hususiyetlerini şöylece sıralayabiliriz :

1 — Ünver iyi bir hekimdir. Yıllarca hastanede ve serbest olarak hekimlik yapmıştır.

2 — Ünver tıp tarihçisidir. Tıbbın tarihî tekâmülünün bilinmesini tavsiye eden Ünver, geçmişi öğrenmenin geleceğe ışık tutacağını söyler. Tıp tarihinin araştırılmasını başka disiplinlere bırakmanın doğru olmadığını, bu sahada yetkili kişinin ancak hekimler olabileceğini belirtir.

3 — Ünver sanatkârdır. Ebru, resim, tezhib, minyatür, hüsnühat, şiir gibi konularda eserler vermiş, talebeler yetiştirmiştir. Yaptığı natüralist resimlerden bir kısmını Ankara'da Türk Tarih Kurumu kütüphanesinde görebilirsiniz. Birleşik Alman İlaç Fabrikalarının çıkardığı 1983 yılı duvar takvimindeki minyatürlerin çoğu onun eseridir.

4 — Ünver folklorcudur. Tıbbî folklorumuz Ünver'den önce çok az araştırılmıştır. Tıbbî folklorun derlenmesinde Ünver'in yaptığı geniş araştırma ve yayınlar; bilhassa doğum etnolojisi, tıbbî nebevî, çocuk ve ruh sağlığıyla ilgili yayınları, Türkiye'de olduğu kadar dünyada da kaynak eserler mahiyetindedir.

5 — Ünver yazma eser araştırmacıdır. Hayatı boyunca 60.000 yazma eseri gözden geçirmiştir. Bu eserlerin kitap ardı denilen esas metin hariç yazılarını da okur, önemli bulduğu notları alarak yayınlar. Bu sayede ilim tarihimizde karanlık kalmış birçok bilgiler gün ışığına çıkmıştır.

6 — Ünver arşivcidir. Resmî ve özel toplantılarda, konferanslarda entresan bulduğu hususları hemen not etmesi, özelliklerinden sadece biridir. Meselâ 1951'de 3.000 dosya içinde 100.000 sayıda arşivini ayrı bir tesis halinde resmen tescil ettirerek İstanbul Üniversitesine vermiştir. Ünver topladığı notları, gazete ve dergilerden kestiği parçaları ilgili dosyalara yerleştirerek çok zengin bir arşiv tesis etmiştir. Keza gezdiği yerlerin özelliklerini not ettiği, büyük kısmını (1.000 civarında) Süleymaniye Kütüphanesine verdiği defterleri, çağının sosyal ve kültürel kesitini verecek önemli bir kaynak olarak ilerde daha da değerlendirilecektir. Bu sebepten Ünver'i Evliya Çelebi'ye benzetenler haksız olmasalar gerektir.

Ancak yanında ve arşivinden faydalanarak yetiştiği halde eserleri-

ne sahip çıkanların, bazı arşiv belgelerini değersiz kâğıt parçalarıymış gibi SEKA'ya gönderdiklerine şahit olmanın onu çok üzdüğünü yakınları anlatırlar. Ünver'in hiçbir karşılık beklemeden hibe ettiği bu arşiv belgelerinden sadece bir tanesinin sahaflarda on milyon liraya satıldığını söylemek bile onun istişnasını göstermeye yeter.

7 — Ünver milletiyle iftihar eder. Dış memleketlerde yaptığı birçok ilmi gezeinde kendisini sadece Türk olarak tanıtmıştır. ABD'de bir sene müddetle değişik eyaletlerde açtığı, büyük ilgi gören sergilerine Süheyl Ünver Sergisi değil, Türk Sanat Sergisi gibi isimler vermiş, Türk adını dünyaya tanıtmaya çalışmıştır. Çalışmalarının bir kısmını yabancı dille neşretmesi de bu gayeye matuftur. Bugün dünyada tanınan birkaç türk hekiminden biri Ünver'dir.

8 — Ünver örnek bir güzel ahlâk sahibidir. Bilgisini kıskanmadan her isteyene verir. İlmin verilmekle çoğaldığını söyler. Yunus ve Mevlânâ gibi mutasavvıfların fikirlerini, sohbetinde bulunanlar kendisinden defalarca dinlemişlerdir.

9 — Ünver mütevazıdır. Müreffeh bir ailenin çocuğu iken 11 yaşında babasını kaybettikten sonra fakir düştüklerini, hatta liseyi eniştesinin pardesüsü ile bitirdiğini çekinmeden söyler. Giyimi ve hayatı çok sadedir. Bir kitapçık teşkil eden şiirlerini neşretmemesi de bu tevazuundan dolayıdır.

10 — Ünver kanaatkârdır. Hayatta daima kanaatkâr olanların kazandığını; Allah'ın haris sineği, kanaatkâr örümceğin ağına düşürdüğünü söyler.

11 — Ünver nemelâzımcı değildir. Gördüğü her yanlışlığı düzeltmek ister. «Aldırma geç» demez, hakkın zaferi için uğraşır. Hollanda müzelelerinde gördüğü İznik mamulü çini eserlerin Türk malı olduğunu isbat için uğraşarak sonunda «Kleinasie» yazan etikete «Türk eseri» yazdırmayı başarmıştır.

12 — Ünver «bu âlemde hiçbir hakikatin nihan kalmamasına» gayret ederek Selçuklu süsleme sanatını ve asırlara göre özelliklerini, Fatih'in baş nakkaşı Baba Nakkaş'ı ve Kanunî'nin baş nakkaşı Karamemi'yi ilim ve sanat alemine tanıtarak hem türklüğe, hem de sanata hizmet etmiştir.

Hususî meraklarını kendisi şöyle anlatır :

«Çocukluğumdan beri irsen gelen tesirlerle resim ve tezhip yaparım. Resmi Ressam Rıza Bey'den, tezyinâtı da tıbbiye sıralarında Hattatlar Mektebinde ve şahsî çalışmalarım ile ilerlettim. 1920 - 1925 seneleri arasında mistik neş'e ile divan tarzında şiirler yazdım.

İlim ve san'atı bir kül olarak ele alarak çalışmaktayım. Her mevzu ile ilgilenirim. Fakat neşriyatımı Türk Tıp, İlimler ve Sanat Tarihi üzerlerine teksif etmiş bulunuyorum. Herşeyi toplar ve bunları dikkatle tasnif ederim. Maksadım kimseyi kıskandırmayarak bütün bunları memleketimin yararına isteyenlerin emirlerine âmâde kılmaktır. Yaptığım beş bin resim ve tezyinî örneklerimiz enstitümüze verilmiştir. Ayrıca her elim geçen, ilmî faide mülâhaza ettiğim şeyi saklar, her istediğim şeyi yazar ve her okuduğumdan not alırım. Bunlar 320 sayıda defterlerde ve ayrıca hususi dosyalarda yer almıştır. Yalnız Birleşik Amerika'da tedkiklerimi ve bulduklarımı 67 deftere kaydettim.

Babamın dış hareketleri ve iç durumu gayet temkinli idi. Annem çok marifetli ve içi pek tezdi. Hâlâ ben bunlarla dışımı ve içimi tanzim ile meşgulüm.

Garplı meşhur bir şair gibi tabiatte beğendiğim her şeye âşıkım, severim ama sevmezlenirim.

Beni cidden sevenleri cidden severim. Vefakârlığa inanmam ama istersek hepimiz olabiliriz derim. Elverir ki aklımızı başımıza alalım da arzu edelim. Bilgisinde kıskanç olanları asla hoş görmem. Hele tabiatın insana bahşettiği incelik, gülyüzlülük ve sevimlilikten uzak kalanlara, daima iyi şeyleri görmesini arzu eden gözlerimin bakmasını istemem.»

Ünver her zaman doktorlara çok işler düştüğünü, diplomanın büyük bir ehemmiyet taşımadığını, hekimlerin siyasetten uzak kalarak yapacakları pek çok işlerin bulunduğunu belirtir.

Uğur Derman bir sohbetinde bilgisini yazarak değil konuşarak anlatan, fakat eser vermeyen kimselere misal olarak Mükrimin Halil Yananç'ı, yazarak çok eser verenlere misal olarak da Süheyl Ünver'i göstermişti. Ünver, öğrenilen bilgilerin mutlaka yazılarak kaydedilmesini, hafızaya güvenilmemesini tavsiye eder.

Ünver Türk kültürüne hizmette hemen her konuda faal rol oynamış, başarılı çalışmalar yapmıştır. Bir çok ilim adamımızda rastladığımız «içe kapanık olma» halinin aksine Ünver, toplumun her kesitine hitap edebilen nadir şahsiyetlerdendir. Bu özelliği onu toplumun yaşça eskileri arasında olmasına rağmen genç ve dinç kalmasını sağlamış, daima aktüalitesini kaybetmeyen şahsiyeti haline getirmiştir.

Kendisinden not aldığımız fikirleri aktararak yazıyı tamamlamak istiyoruz :

— Hoca olmaktan ziyade, talebenin karşısında örnek olun. Eğer bir fakülte, talebelerinin karşısına örnek olarak hocaları çıkartmazsa, olmaz.

— Şifahilik kulaktan kulağa demektir. Şifahilik, muvaffakiyetsizliğimizin temelidir. Onun için ne görürseniz, yazın, not alın.

— En büyük gayeniz, Sokrat'ın dediği gibi «kendini tanı» olsun. Türkiye'de kimse kendini tanımıyor.

— 1927 - 28, 29'da Paris'teydim. O vakitler yedi Fransız mütehassıs vardı ki çok meşhur, çok kültürlü idiler. Bu yedi kişiden başta Widal, kendi şubesinden de ilerde idi. Widal «Napolyon'u Sevenler Cemiyeti» kurmuş. Ayda bir toplanıyorlar. Napolyon'a hepsi de âşıklar... Bu toplantıları ben de gördüm, katıldım. Bazan Widal toplantıya gelemiyordu, kliniğinde işi çıkıyordu. Toplantıda o yoksa herkes bülbül gibi konuşurdu, o gelince herkes sus-pus... Onun için siz de malûmatlı olun, her şeyi öğrenin. «Bunu öğrenirsem bana ne» dedi mi bir hekim, kendi kendini ifna etmiş demektir. İnsan kendi istikbalini kendi yapıyor.

Yalnız kendi bahsimizi öğrenmeyi de kendim kâfi görmüyorum. Tıbbı öğreneceğiz, tıptan başka herşeyi de öğreneceğiz. İllallah artık tıptan, rüyâda bile tıpla uğraşıyoruz. Hem herşeyi öğrenirseniz, tıbbınız da kuvvetlenir.

— Bir Mithat Baharî vardı, mevlevî... Güzel konuşurdu, ben de ondan not alırdım. Sonra yaşlandı, felç indi, konuşamaz oldu. Ben de gitmez oldum, ama ne için: Konuşamadığı için, onun yanında benim konuşmam ayıp oluyor diye... İnsan büyüklerinin yanında konuşmamalı, dinlemeli.

— Dikkat edin: Çok konuşanlar bilmiyenlerdir, susanlarsa bilenler...

— Karşımızdakini küçültmek istidadı, farkında olmayarak kendimizi küçültmektir.

— Mütevazı olun. Mütevazı olanları rahmet-i Rahman büyütür.

— Hekim, âlim-i kül olacak, ondan sonra da mütevazı olacak.